

U skladu s točkom III. *Izjave o uporabi rodno osjetljivog jezika na Sveučilištu u Rijeci* (KLASA: 003-01/21-03/02, URBROJ: 2170-57-01-21-296) Senata Sveučilišta u Rijeci od 20. srpnja 2021. godine te temeljem hodograma *Provedbe Plana rodne ravnopravnosti Sveučilišta u Rijeci (2021.–2025.)* Vijeće za rodnu ravnopravnost Sveučilišta u Rijeci na svojoj 5. sjednici održanoj online dana 28. veljače 2022. donosi

Smjernice o rodno uključivoj komunikaciji: *Uporaba rodno osjetljiva jezika na Sveučilištu u Rijeci*

1. Uvodne napomene

Sveučilište u Rijeci, a posebno u posljednjih nekoliko godina, izdvaja se kao institucija koja prepoznaje važnost rodne ravnopravnosti, uključivosti i različitosti. Te vrijednosti žele se promovirati u svim aspektima sveučilišnoga života. Posebna se pozornost u tom smislu pridaje sveučilišnim komunikacijskim praksama – govornom jeziku, pisanom ili vizualnom – koje mogu odražavati mnogobrojne nesvjesne rodne stereotipe i predrasude.

Jezik, ali i druge komunikacijske prakse, imaju ključnu ulogu u razumijevanju svijeta te utječu na to kako osobe misle i ponašaju se. „Jezik je otvoreni, dinamični polisistem što odražava socijalne odnose jezičnog, odnosno kulturnog prostora. Socijalna struktura utječe na jezik, a uporabni obrasci koreliraju sa socijalnim atributima, što znači i s rodnom.“ (Glovacki-Bernardi 2008: 45). Jezik je odraz stavova, ponašanja i normi u određenom društvu ili zajednici. Stoga, kako bi se na adekvatan način reagiralo na perpetuiranje različitih oblika rodne nejednakosti, valja osvijestiti načine komunikacije.

Rodno osjetljiva komunikacija podrazumijeva uključivu uporabu jezika i drugih komunikacijskih sredstava, a rodno neutralan jezik podrazumijeva odabir onih jezičnih oblika koji su neutralni i nepristrani (Kutateladze 2015: 22).

Prema definiciji Europskoga instituta za rodnu ravnopravnost, ostvarenje rodne ravnopravnosti u jeziku i komunikaciji postiže se kada žene, muškarci i sve osobe koje ne ulaze u binarni rodni postav postanu vidljive i oslovljene jezikom kao osobe jednake vrijednosti, dostojanstva, integriteta i poštovanja.

Korištenjem rodno osjetljiva ili rodno neutralna jezika moguće je:

- olakšati uočavanje važnih razlika između osoba različitog spola
- uočiti nesvjesne pretpostavke o rodnim ulogama u društvu
- postaviti temelje za veću rodnu ravnopravnost u cijelom društvu
- podići svijest o tome kako i koliko jezik utječe na ljudsko ponašanje
- omogućiti svim osobama da se lakše izražavaju i ponašaju na načine koji nekoć nisu smatrani „tipičnima“ za njihov spol
- pridonijeti smanjenju rodni stereotipa, predrasuda i pristranosti te stvoriti uključivo sveučilišno ozračje.

Ove Smjernice nemaju za cilj pružiti ekstenzivan elaborat na temu rodno neutralna i/ili rodno osjetljiva jezika, već im je namjera predstaviti temeljne odrednice rodno osjetljive i/ili rodno neutralne komunikacije te potaknuti zajednicu Sveučilišta u Rijeci na pronalaženje novih primjerenih komunikacijskih rješenja.

2. Osnovne odrednice

2.1. Osnovni pojmovi

Seksistički jezik je jezik koji se koristi s namjerom ponižavanja osobe suprotnoga spola. (Naprimjer: *Zato što su manje inteligentne, žene moraju zarađivati manje od muškaraca.*)

Rodno diskriminirajući jezik ide onkraj seksističke nakane te uključuje riječi, fraze i/ili druge jezične značajke koje osnažuju stereotipe, umanjuju vrijednost ili ignoriraju žene ili muškarce. (Naprimjer: *Zaposlenici i njihove žene pozvani su na svečanu večeru.*)

Rodno preferentan jezik implicitno ili eksplicitno favorizira jedan rod nad drugim (rodovima). (Naprimjer: *Suvremeni svijet nalaže da svaki građanin mora brinuti o svojim građanskim dužnostima.*)

Rodno neutralan jezik uzima u obzir ljude općenito, bez referencija na muškarce ili žene (rodno slijep jezik). (Naprimjer: *Ljudi ne shvaćaju u potpunosti svoj učinak na okoliš.*)

Rodno osjetljiv jezik je rodna jednakost iskazana jezičnim sredstvima. Rodna jednakost u jeziku postignuta je kada žene i muškarci – i osobe koje se ne nalaze u navedenim kategorijama – bivaju oslovljene u jeziku kao osobe jednakih vrijednosti, digniteta, integriteta i poštovanja. (Naprimjer: *Poštovane studentice i poštovani studenti...*)

2.2. Tablica o uključenosti u komunikaciji/jeziku

Izbjegavati (-)	pažljivo razmotriti (-/+)	favorizirati (+)
seksistički jezik rodno diskriminirajući jezik rodno preferentan jezik	rodno neutralan jezik	rodno osjetljiv jezik
jezično isključivanje >>> >>>> >>>> >>>>> jezično uključivanje		

2.3. Nekoliko pitanja uz pomoć kojih se može lakše procijeniti treba li u nekom kontekstu odabrati rodno neutralan ili rodno osjetljiv jezik

• Hoće li spominjanje roda rasvijetliti ključne aspekte teme o kojoj se namjerava komunicirati?

Ako da, treba koristiti rodno osjetljiv jezik.

Ako ne, treba koristiti rodno neutralan jezik.

• Upućuje li se u govoru na ljude općenito ili na specifičnu skupinu?

Ako se spominju ljudi općenito, u nekim slučajevima prihvatljivo je koristiti rodno neutralan jezik, a rodno osjetljiv ako se tematiziraju specifične skupine ljudi kada je najčešće relevantno uključiti i rodni aspekt.

• Namjerava li komunikacija biti eksplicitno uključiva prema osobama nebinarnog roda?

Ako da, u hrvatskome jeziku moguće je odlučiti se za rodno neutralan jezik (korištenjem trećeg lica množine i zamjenice *oni*, zamjениčkog pridjeva *njihovo* i sl.). Novih uključivih termina poput engleskog „zhe“ ili švedskog „hen“ u hrvatskome jeziku za sada nema.

2.4. Načela rodno osjetljive komunikacije

1. Osigurati da su predstavljene i žene i muškarci i osobe koje ne ulaze u binarnu rodnu kategorizaciju
2. Ukazivati na rodne stereotipe
3. Izbjegavati isključujuće oblike oslovljavanja
4. Koristiti odgovarajuće oblike oslovljavanja
5. Stvoriti rodnu ravnotežu
6. Promicati rodnu jednakost kroz titule, oznake, imena
7. Promicati jednakost i suzbijanje diskriminacije

3. Uporaba rodno osjetljivog jezika

3.1. Praktična primjena i primjeri

a) izbjegavati opću (generičku) uporabu muškoga gramatičkog roda

NE: ~~Studenti će biti obaviješteni o nadoknadi predavanja.~~

DA: Studentice i studenti dobit će obavijest o nadoknadi predavanja.

DA: Studenti/ce će dobiti obavijest o nadoknadi predavanja.

Napomena: Kada je to moguće, odlučiti se za zbirne imenice (npr. osoblje umjesto zaposlenici) ili imenicu *osobe* (Naprimjer: Osobe zaposlene na Sveučilištu).

b) nazivi zanimanja i dužnosti

NE: ~~Dekan Fakulteta za rodne studije Ivana Horvat otvorit će svečanu sjednicu.~~

DA: Dekanica Fakulteta za rodne studije Ivana Horvat otvorit će svečanu sjednicu.

Napomena: Brošura „Rodno neutralan jezik u Europskom parlamentu“ navodi i sljedeće: „Trebalo bi poštovati osobnu želju svake osobe o tome kako da joj se obraća ili na nju upućuje.“ Nadalje, u „Posebnim smjernicama za hrvatski jezik“ stoji: „kada znamo kojega je spola osoba koja obavlja određenu dužnost te se na nju upućuje u tekstu, bolje je upotrijebiti oblik iz kojega je vidljiv spol te osobe“.

c) oslovljavanje i tituliranje

NE: ~~Poštovana gospođice Majo Majić~~

DA: Poštovana gospođo Majo Majić/Poštovana docentice Majo Majić

Napomene:

1. Razlikovanjem riječi „gospođa“ i „gospođica“ ukazivalo se na bračni status ženske osobe, a uloga se supruge tradicionalno smatrala najvažnijom ili čak jedinom ženskom društvenom ulogom uz majčinstvo. Upotrebom rodno neutralnog i/ili rodno osjetljivog jezika spomenuta se distinkcija ne uzima u obzir, već se riječ „gospođa“ koristi kao oznaka iskaza poštovanja bilo kojoj ženskoj osobi, neovisno o njezinu bračnom statusu.

2. Uzusi akademske komunikacije podrazumijevaju oslovljavanja ili tituliranja riječima koje su u hrvatskome jeziku određene ženskim i muškim gramatičkim rodom (kolegica, kolega, profesorica, profesor i sl.). U takvim slučajevima primjenjuje se pravilo korištenja onoga jezičnog oblika koji odgovara spolu sugovorne osobe, ali i pravilo poštovanja preferentnog oblika obraćanja ako o tome postoji informacija.

Naprimjer:

Poštovani kolege – ako su u pitanju dvije osobe koje se, neovisno o njihovu spolu, imenuju muškarcima;

Poštovana kolegice, poštovani kolega – ako su u pitanju dvije osobe koje se imenuju ženom i muškarcem.

d) pridjev umjesto genitiva

NE: ~~prava studenata~~

DA: studentska prava

e) uporaba pasivnog oblika

NE: ~~Dekani su dogovorili~~

DA: Na sastanku dekanica i dekana dogovoreno je

DA: Na dekanskom sastanku dogovoreno je

f) uporaba imperativa ili primjerenoga neutralnog izraza

NE: ~~Studenti su dužni popuniti obrasce do petka.~~

DA: Popunite obrasce do petka.

DA: Do petka je potrebno ispuniti obrasce kako biste ispunili svoje studentske obveze.

g) oglasi za radna mjesta

NE: ~~Jedan zaposlenik za radno mjesto~~

DA: Traži se jedna osoba za radno mjesto predavača/predavačice.

h) rodno identificirajuće zamjenice u potpisu

U engleskoj inačici potpisa koji se nalazi ili se može urediti unutar elektroničke pošte, uz osobno ime i akademsku titulu dodaje se zamjenički oblik kao rodni indikator oslovljavanja i komunikacije.

Naprimjer:

Saša Novak, PhD, Associate Professor (she, her, hers)

Vanja Horvat, PhD, Associate Professor (he, him, his)

3.2. Dodatne napomene

Savjete koji su predloženi u ovome poglavlju valja uzimati u obzir ovisno o komunikacijskom kontekstu. Neke situacije nalažu upotrebu specifičnih leksema, dok se u drugim situacijama te lekseme ne preporučuje rabiti. Posebno se to odnosi na uporabu nekih riječi ili izraza u stručnim kontekstima u odnosu na ostale komunikacijske kontekste.

Naprimjer, riječi *suprug/muž* i *supruga/žena* u pravnom kontekstu nisu zamjenjive riječima *partner* i *partnerica* zbog toga što imaju drukčije značenje. S druge strane, u kontekstu pozivnice na zajedničko druženje preporučuje se rabiti riječi *partner* i *partnerica* radi inkluzivnosti.

Primjer iz struke:

„*Muž* nema pravo na tužbu radi razvoda braka za vrijeme trudnoće *žene* te sve dok njihovo dijete ne navrši godinu dana.“ (Obiteljski zakon, čl. 50. st. 3.)

Primjer iz drukčijega konteksta:

Na domjenak su pozvane sve zaposlene osobe s partnerima/partnericama.

Primjer pogrešna korištenja:

~~Na domjenak su pozvane sve zaposlene osobe i njihove supruge/žene i supruzi/muževi.~~

Slično, riječ *hermafrodit* koristi se kao dio medicinske terminologije. S druge strane, ista se riječ upotrebljava na nejasan način ili pogrešno ako se njome denotiraju interspolne i/ili transrodne osobe uopće ili kad se riječ koristi kao pogrdnica.

Primjer iz struke:

„Pravi dvospolac (hermafrodit) ima tkivo ženskih (ovarij) i muških (testis) spolnih žlijezda te muške i ženske unutarnje spolne organe, ali to je stanje rijetko. Većina djece s dvosmislenim spolovilom su lažni dvospolci (pseudohermafroditi), što znači da imaju dvosmisleno vanjsko spolovilo, dok su im spolne žlijezde samo ženske (ovarij) ili samo muške (testis), a ne obje odjednom“ (Medicinski priručnik za pacijente, 2014).

Primjeri dvojbena/pogrešna korištenja:

1. „U KB Merkur rodila se beba hermafrodit. (...) Dijete rođeno s obilježjima oba spola u stabilnom je stanju te se nalazi na Odjelu intenzivne njege za novorođenčad“ (Jutarnji list, 2011).¹
2. „Iako je sama 2009. potakla priče o tome da je *hermafrodit* i da ima penis, na izravno pitanje o tome odlučno je demantirala cijelu priču“ (24sata, 2019).²

Nadalje, rodno neutralna i/ili rodno osjetljiva komunikacija prepoznatljiva je po ispravnom imenovanju različitih seksualnih orijentacija (a ne ~~seksualnih preferencija~~), pa valja razlikovati (barem) heteroseksualnost i homoseksualnost. Prema Pojmovniku rodne terminologije prema standardima Europske unije (2007), „za muškarce homoseksualne orijentacije upotrebljava se naziv *gay/gej*, a za žene naziv *lezbijke*“ (Pojmovnik rodne terminologije prema standardima EU, 2007: 30). Akronim LGBTIQ+ krovni je naziv koji okuplja brojne identitete koji proizlaze iz različitih spolnih, rodni i seksualnih značajka osoba.

Naposljetku, rodno neutralna i/ili rodno osjetljiva komunikacija podrazumijeva brigu o uključivosti i nediskriminatornom jeziku u svakoj komunikacijskoj situaciji. Stoga valja izbjegavati ma kakav komunikacijski stil ili ton koji patronizira, ismijava, stereotipizira ili omalovažava bilo koju osobu.

NE: „~~Cure iz referade odgovorit će vam na pitanje.~~“

DA: „Osobe iz referade odgovorit će vam na pitanje“ i sl.

4. Rodna uključivost u širem komunikacijskom kontekstu

Sveučilište u Rijeci aktivan je sudionik procesa kreiranja uključiva akademskog ozračja unutar skupine YUFE. Različitost i uključivost, kao važna komunikacijska načela, razvidne su u dokumentima i smjernicama dostupnima na mrežnim stranicama skupine YUFE (vidjeti: [Putting diversity and inclusion at the heart of YUFE | YUFE](#)), a uključuju upute i podatke vezane ne samo za jezičnu komunikaciju, već i napatke o stvaranju uključivih vizualnih sadržaja i audiosadržaja te smjernica za uključivo pripremanje poslovnih sastanaka i sličnih događaja.

¹ Jutarnji list, (2011.) „U KB Merkur rodila se beba hermafrodit“, na: [Jutarnji list – U KB Merkur rodila se beba hermafrodit. Zbog višestrukih tjelesnih oštećenja očekuje je više operacija](#)

² 24sata, Čosić, M. (2019) „Šokirala da je hermafrodit, a danas taji da je smanjivala nos“, na: [Lady GaGa šokirala da je hermafrodit, a danas taji da je smanjivala nos | 24sata](#)

Korišteni izvori:

Antverpska povelja (2015), na: [Antwerp Charter on Gender-sensitive Communication \(europa.eu\)](https://europa.eu/antwerp-charter-on-gender-sensitive-communication)

EIGE (2019), Toolkit on gender sensitive communication, na: [Toolkit on gender-sensitive communication | European Institute for Gender Equality \(europa.eu\)](https://eige.europa.eu/toolkit-on-gender-sensitive-communication)

Europski parlament (2018), Rodno neutralan jezik u Europskom parlamentu, na: [GNL Guidelines HR-original.pdf \(europa.eu\)](https://europa.eu/gnl/guidelines/hr-original.pdf)

Glovacki-Bernardi, Z. (2008), Kad student zatrudni. Zagreb, Alfa.

Kutateladze, M. (2015), Importance of Gender-Sensitive Language and Some Guidelines for Business Writing, *Journal in Humanities*, ISSN 2298-0245; Volume 4, Issue 1

Obiteljski zakon, Narodne novine br. 103/2015 i 98/2019.

Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske unije (2007), ur. Rada Borić, Zagreb, Centar za ženske studije.

Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (2015), Uvođenje rodno osjetljivog jezika u službenu uporabu, na: [Uvođenje rodno osjetljivog jezika u službenu uporabu \(prs.hr\)](https://prs.hr/uvodenje-rodno-osjetljivog-jezika-u-sluzbenu-uporabu)

Vijeće Europske unije (2018), Uključiva komunikacija u Glavnom tajništvu Vijeća Europske unije, na: [Uključiva komunikacija u Glavnom tajništvu Vijeća Europske unije – Consilium \(europa.eu\)](https://europa.eu/ukljuciva-komunikacija-u-glavnom-tajnistvu-vijeca-europske-unije-consilium)

Lektura:

izv. prof. dr. sc. Mihaela Matešić

KLASA:007-01/22-01/34

URBROJ:2170-57-01-22-6